

3. Матвеев А. Креативность: мысли вслух [текст] / А. Матвеев // Бизнес-тернинги: T&D Консалтинг. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.arsvitae.ru/%20cgi-bin/cm/get_doc.fpl?doc_id=71], с. 215
4. Мельниченко А. Концепції креативності як універсальної пізнавальної творчої здібності у теоріях медіа комунікацій / Анна Мельниченко. – Український науковий журнал "ОСВІТА РЕГІОНУ". – №2. – 2013. – с.117
5. Развитие креативности у детей дошкольного возраста в условиях ДОУ через организацию творческой деятельности. Опыт работы. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://www.ipkps.bsu.edu.ru/source/metod_sluzva/teacher/op08/apo_08/DOU_30.pdf]
6. Рыбникова О.П. Развитие креативности детей дошкольного возраста в студии эстетического воспитания / Рыбникова Ольга Петровна. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.dissercat.com/content/razvitie-kreativnosti-detei-doshkolnogo-vozhrasta-v-studii-esteticheskogo-vozhpitaniya#ixzz3mRmRP0xX]

УДК 37.011.32:786.2

Лі Лань

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ

У статті узагальнено сутність поняття «самостійність учня» у психолого-педагогічних дослідженнях як інтегративної якості, котра виявляється на різних рівнях як здатність, готовність та вміння, і має функції способу, результату, умови індивідуальної діяльності учня та показника розвитку його вольових якостей. Встановлено, що розвиток самостійності учня в процесі фортепіанного навчання відбувається під час класної та позакласної самостійної роботи та потребує належного навчально-методичного забезпечення. Розглянуто принципи, етапи, методи та форми організації самостійної роботи учнів у процесі фортепіанного навчання.

Ключові слова: самостійність, розвиток, учень, самостійна робота, фортепіанне навчання.

In the present article "Theoretical aspects of developing student's independence in the process of learning piano" the essence of student's independence has been generalized on the basis of analysis of psychological and pedagogical literature. This notion has been defined as integrative quality that is manifested on various levels as ability, readiness and skill, and performs functions of a method, result, condition of student's activity and an index of his volitional qualities. It has been stated that development of student's independence takes place in the process of individual work in and out of class, and requires proper methodological support. The principles, stages, methods and forms of organizing students' self-study work in the process of learning piano have been considered.

Keywords: independence, development, student, self-study work, learning piano.

Процес навчання в дитячій музичній школі спрямований на здобуття учнями початкової музичної освіти та залучення найбільш обдарованих дітей до вибору професії в галузі культури і мистецтва. В умовах сьогодення одним з найактуальніших завдань музичної освіти є підготовка учнів, котрі не тільки набули необхідні предметні знання, опанували виконавські вміння, а й здатних до самовдосконалення й самореалізації в сфері музичного мистецтва, зокрема фортепіанного виконавства. Тому питання розвитку самостійності учнів у процесі фортепіанного навчання є актуальним. У зв'язку з цим важливими є організація та методика проведення самостійної роботи учнів, оскільки педагог має не тільки навчати учня гри на інструменті в класі, але й залучати його до самостійного виконання завдань.

Питання розвитку самостійності учнів знаходяться в центрі уваги багатьох науковців. Різні аспекти цього процесу досліджували Т. Абрамова, С. Архангельський, О. Асмолов, В. Буряк, В. Бондаревський, С. Дорошенко, Д. Ланн, В. Луценко, І. Кон, О. Кононко, В. Кроль, В. Майборода, О. Савченко, М. Солдатенко, П. Підкасистий та ін.

У музичній педагогіці дана проблема висвітлювалась у працях Ю. Алієва, О. Апраксіної, С. Гайдай, Л. Рахімбаєвої, І. Немикіної та ін. Питання організації самостійної роботи під час навчання гри на фортепіано розглядали Л. Арчажнікова, М. Кайкова, Б. Кременштейн, Г. Нейгауз, С. Савшинський, Г. Ципін, А. Шапов та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про необхідність подальшого системного вивчення теоретичних аспектів розвитку самостійності учнів у процесі фортепіанного навчання, тому їх було обрано як предмет нашого дослідження.

Метою статті є висвітлення сутності поняття «самостійність учня» в психолого-педагогічних дослідженнях; розгляд принципів, етапів, методів та форм організації самостійної роботи учнів у процесі фортепіанного навчання.

Для вирішення поставленої мети використовувалися такі методи: аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури з метою розкриття основних дефініцій досліджуваної проблеми та вивчення особливостей організації самостійної роботи учня в процесі фортепіанного навчання.

У науковій літературі існує багато тлумачень сутності поняття «самостійність учня». Учені розглядають її як здатність, уміння, готовність, вольову властивість, інтегративну якість тощо. Г. Ципін зазначає, що поняття самостійності, зокрема при навчанні гри на музичному інструменті, виявляється на різних рівнях, синтезуючи *вміння* учня без сторонньої допомоги зорієнтуватися в незнайомому музичному матеріалі, скласти переконливу інтерпретаторську гіпотезу; *готовність* самому знайти ефективні способи роботи, необхідні прийоми та засоби втілення художнього задуму; *здатність* критично оцінити результати власної музично-виконавської діяльності [12, 169].

Значною мірою погляди, співзвучні з думкою Г. Ципіна щодо визначення самостійності учня, мають Л. Король та С. Максимець [4]. Вони розуміють її як *здатність*, котра проявляється в умінні власними силами, без сторонньої допомоги вирішувати поставлені вчителем чи самими учнями завдання, використовуючи при цьому нові раціональні способи роботи, та в стійкому бажанні й прагненні не лише на вимогу вчителя, а й за власним почином активно брати участь в навчанні.

Н. Журавльова та І. Каленик інтерпретують самостійність як важливу професійну *якість* молоді людини, суть якої полягає у вміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати власну діяльність без допомоги і контролю з боку викладача [2, 102].

Узагальнюючи визначення поняття «самостійність учня», С. Свириденко зауважує, що наявність різних точок зору свідчить про багатогранність цього феномену, який виступає *інтегративною якістю* в різних її функціях: як спосіб індивідуального виконання завдання, як результат оволодіння прийомами розумової діяльності, як умова творчої діяльності, як здатність до пізнавального пошуку, як показник певного рівня розвитку волі, характеру тощо [9, 460-461].

Педагогічно цінною є думка Н. Журавльової та І. Каленик, які підкреслюють, що розвиток самостійності вимагає постійного вдосконалення методів і підходів до організації навчання. Відповідно до наукової позиції дослідниць, самостійна робота є формою організації індивідуального вивчення навчального матеріалу в аудиторний та позааудиторний час, сприяючи формуванню самостійності учня [2, 102].

У роботі Н. Щербакової [14] обґрунтовано актуальну ідею щодо організації самостійної роботи учнів. Авторка наголошує на необхідності враховувати як зовнішні, так і внутрішні фактори її організації у єдності. Зовнішні фактори – це функції вчителя щодо створення певних умов, а саме: забезпечення в навчальному процесі позитивної атмосфери, налагодження діалогу між учнями та вчителем, врахування суб'єктного досвіду школярів тощо. Внутрішніми факторами організації самостійної роботи є пізнавальні можливості учнів, їх готовність виконувати самостійні навчально-пошукові дії, а саме: орієнтовні –

вміння аналізувати завдання, співвідносити його із власними можливостями; виконавські – прагнення до досягнення результату та контрольно-оцінні, які призначені для активного самоаналізу власної навчальної діяльності [14, 157].

Доцільним є визначення етапів організації самостійної роботи учня в процесі фортепіанного навчання на основі вивчення робіт М. Кайкової [3], Т. Ляшенко [6] та А. Щапова [13]. Спільним у дослідженнях названих вище авторів є те, що вони розглядають самостійну роботу як частину навчального процесу, котра складається з двох етапів:

1. Самостійна робота учня-піаніста безпосередньо на самому занятті. Метою цього етапу є створення основи для розвитку самостійності учня, забезпечення набуття ним необхідних знань, вмінь та навичок. М. Кайкова справедливо зазначає, що чим інтенсивнішою є самостійна робота учня на занятті, тим ефективнішою вона є в домашніх умовах і навпаки [3, 26-27].

2. Домашня робота над виконанням одержаних завдань. Метою цього етапу є практичне використання учнем здобутих знань, вмінь, навичок та, відповідно, розвиток його самостійності.

Ю. Пономарьов додає ще один важливий етап – перевірку самостійних завдань. Його метою є організація та стимулювання учня до подальшої самостійної роботи, а також забезпечення зворотного зв'язку між учнем та педагогом. Поділяємо точку зору Ю. Пономарьова, який зазначає, що спостереження за виконанням самостійних завдань, урахування досягнень та недоліків учня в домашній роботі дозволяють педагогу зробити важливі висновки та на їх основі змінювати, оновлювати, доповнювати методику навчання, створювати умови для безперервного вдосконалення процесу фортепіанного навчання з метою підвищення його ефективності [7, 33].

Аналіз робіт М. Кайкової [3], Ю. Пономарьова [7], О. Складарова [10] та ін. дозволяє сформулювати наступні принципи організації самостійної роботи учня в процесі фортепіанного навчання:

– взаємозв'язку класної та позакласної самостійної роботи. Цінною є думка М. Кайкової, яка нагадує, що розвивати самостійність, формувати навички самостійної роботи передусім необхідно на заняттях; будь-яке нове завдання для самостійного опрацювання має спиратися на засвоєне раніше під керівництвом педагога [7, 31].

– доступності й конкретності. На думку вчених, доступна постановка завдань, їх чітке формулювання, визначення послідовності їх виконання, конкретизація є вирішальними умовами продуктивної та якісної самостійної роботи учня;

– посильності. Погоджуємося з Ю. Пономарьовим, що вміння вчителя правильно визначити обсяг і складність домашньої роботи є складовою педагогічної майстерності. Автор вважає, що постійні нагадування про правильне виконання не принесуть ніякої користі. Для того, щоб учень усвідомив свої помилки, необхідно спростити завдання, наприклад, запропонувати грати у повільному темпі невеликий уривок чи навіть кілька тактів [7, 31].

– систематичності. М. Кайкова звертає увагу на те, що не можна очікувати хороших результатів, якщо домашні заняття відбуваються нерегулярно. Педагог повинен надати суттєву допомогу учневі в розподілі робочого часу, складанні правильного режиму самостійних занять (орієнтовна схема: гами – 20, 30 хв., етюди – 30, 40 хв., художній матеріал – 1 год.) [3, 27];

– індивідуалізації. О. Складаров наголошує на тому, що в процесі роботи над музичними творами велике значення має правильний підбір навчального репертуару з урахуванням індивідуальності учня, створення відповідного емоційного настрою, застосування асоціацій. Учень повинен розуміти й тонко відчувати смисл кожної деталі в музичній фактурі, зміни в її розвитку [10, 252]. О. Теплова та О. Троянова стверджують, що вчитель має систематично вивчати особистість учня, його інтереси, уподобання, знати середовище, яке його оточує, складати індивідуальну психолого-педагогічну характеристику учня. На думку дослідниць, у недостатньо зацікавлених дітей, у котрих відсутній вольовий контроль власних дій, необхідно розвивати любов до музики, виховувати почуття

відповідальності. Невпевнених та сором'язливих дітей потрібно постійно підтримувати морально, акцентувати увагу на їх успіхах у навчанні. Малоініціативні учні вимагають постійних показів за інструментом, пояснень [11, 61].

– диференціації. Н. Журавльова та І. Каленик [2] пропонують змінювати характер завдань для самостійної роботи та їх складність на різних етапах навчання. На наш погляд, дотримання цього принципу сприятиме досягненню учнем виконавської майстерності;

– усвідомленості. Як вказує Ю. Пономарьов, усвідомлений підсумок класної роботи над твором є вихідним моментом для подальшої самостійної роботи. Це означає, що учня необхідно вчити умінню зіставляти, відзначати свої недоліки та досягнення. Сформованість цих вмій дозволять учневі в процесі самостійної роботи виявляти свої помилки, попередити можливість їх появи та утриматися від небажаних дій [7, 33];

– вживання в музичний твір. Продовжуючи думку Г. Нейгауза, М. Кайкова зазначає, що в самостійній роботі дуже важливе безперервне «спілкування» з текстом з метою осмислення учнем характеру, змісту й форми твору. Для цього потрібно вивчати фортепіанний твір не тільки в цілому, але і в деталях. Іншими словами, важливо розкласти твір на його складові частини, окремо переглянути головне (мелодичну лінію) та «другорядне» (акомпанемент). Крім того, за словами дослідників, працюючи над деталями твору в повільному темпі, не можна забувати його образно-емоційну сторону [3, 28].

Вважаємо за необхідне розглянути методи та форми організації самостійної роботи учня, котрі доцільно використовувати для розвитку його самостійності. У зв'язку із цим значний інтерес для нашого дослідження мають праці Н. Горлінської, С. Ліпської, І. Разон, О. Теплової, О. Троянкової та ін., в яких розглядається методичне забезпечення процесу фортепіанного навчання. Наприклад, Н. Горлінська [1] пропонує використовувати метод реалізації міжпредметних зв'язків для оптимізації процесів розумової діяльності учнів, формування узагальнених знань, цілісного уявлення про музичне мистецтво, а також проблемний метод для виявлення потенційних творчих здібностей учнів, пошуку і варіюванню ними способів вирішення технічних та художніх завдань.

Аналогічну думку щодо доцільності використання проблемного методу висловлює С. Ліпська [5]. Крім того, вона пропонує використовувати слухо-аналітичний метод, котрий ґрунтується на музично-теоретичному аналізі творів. На думку вченої, глибоке проникнення в зміст твору висвітлює знання особистості автора, його стилю та характерних ознак творчості, самого процесу творення; сприяє пошуку засобів виразності, поєднанню музичного образу з історико-культурним контекстом, знаходженню власних шляхів для сприймання, оцінки та інтерпретації.

О. Теплова та О. Троянова доречно зауважують, що методи, які впроваджують у процесі фортепіанного навчання, мають бути науково обґрунтовані, а не виникати виключно з інтуїції викладача [11, 59]. Дослідниці виокремлюють метод художнього порівняння, котрий передбачає проведення паралелей між суміжними видами мистецтва – літератури, живопису тощо. Це, на наш погляд, сприятиме здобуттю учнем не просто предметних знань, а сукупності естетичних знань.

Цікавою є думка І. Разон [8] щодо методу використання комп'ютерних програм у процесі фортепіанного навчання. Зокрема авторка розглядає розвиваючі програми «Soft Mozart to Way», «Чарівна флейта», «Лускунчик», «Аліса та пори року», котрі поєднують захоплюючі та інтерактивні ігри, загадки, вікторини, музичні енциклопедії та казкові пригоди. Ці комп'ютерні програми спрямовані на формування навичок читки нот та виконавських навичок, але, як зазначає І. Разон, вони мають значний виховний потенціал для розвитку в учня вмій запам'ятовувати, створювати та інтерпретувати інформацію, дискутувати, давати оцінку та самооцінку, виконувати завдання, котрі потребують нестандартних рішень.

У психолого-педагогічній літературі виокремлено наступні форми самостійної роботи учнів у процесі фортепіанної підготовки: індивідуальні та групові. О. Теплова та О. Троянова пропонують використовувати їх комплексно та постійно урізноманітнювати. Наприклад, індивідуально, з метою кращого розуміння змісту музичного твору, учневі доцільно читати відповідну художню літературу, вивчати картини, скульптури. Таким чином, учень

розвиватиме свій художній смак і глибше зацікавиться мистецтвом. Також бажано залучати учня до збирання фольклорного музичного матеріалу в канікулярний період. Це, на думку дослідниць, сприятиме формуванню в учнів любові до народного співацького мистецтва [11, 60].

Використання групової форми самостійної роботи теж відкриває широкі можливості для розвитку самостійності учнів, підвищенню їх інтересу до музичного мистецтва. Зокрема учні можуть спільно відвідувати концерти, опери, картинні галереї, дивитися фільми-балети, художні кінофільми з тематикою історичних даних про життя й творчість композиторів. Потім учні можуть, наприклад, підготувати колективний проект на основі вивчення різноманітних творів мистецтва. Це уможливить розширення їх музичного кругозору, набуття інтегрованих знань, розвиток критичності і самокритичності.

Таким чином, самостійність учня визначено як *інтегративну якість*, котра виявляється на різних рівнях (як *вміння* самостійно орієнтуватися в музичному матеріалі, *готовність* знайти ефективні способи роботи і *здатність* критично оцінити результати власної музично-виконавської діяльності) та має різні функції (*способу* індивідуального виконання завдання, *результату* опанування прийомів розумової діяльності, *умови* творчої діяльності, *показника* розвитку волі, характеру). Встановлено, що самостійна робота як форма організації індивідуального вивчення навчального матеріалу сприяє формуванню самостійності учня. Виокремлено наступні етапи самостійної роботи учня в процесі фортепіанної підготовки: 1) самостійна робота на уроці; 2) домашня самостійна робота; 3) перевірка самостійних завдань. Наведено принципи організації самостійної роботи учня в процесі фортепіанного навчання: взаємозв'язку класної та позакласної самостійної роботи, доступності й конкретності, посиленості, систематичності, індивідуалізації, диференціації, усвідомленості та вживлення в музичний твір. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено методи, котрі доцільно використовувати в процесі самостійної роботи: метод реалізації міжпредметних зв'язків, проблемний, слухо-аналітичний, метод художнього порівняння, метод використання комп'ютерних програм. Доведено, що ефективним для розвитку самостійності учня в процесі фортепіанної підготовки є комплексне використання індивідуальних та групових форм самостійної роботи.

Перспективами подальших досліджень є розробка педагогічної технології розвитку самостійності учнів у процесі фортепіанного навчання.

Література

1. Горлинская Н. А. Формирование творческой активности и познавательной самостоятельности учащихся музыкального колледжа в процессе занятий в фортепианных классах : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» (по областям и уровням образования) / Н. А. Горлинская ; Моск. гос. открытый пед. ун-т им. М. А. Шолохова. – Москва, 2003. – 23 с.
2. Журавльова Н. Самостійна робота як одна з основних умов професійної підготовки майбутніх вчителів музики / Н. Журавльова, І. Каленик // Молодь і ринок : наук.-пед. журн. ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Дрогобич, 2014. – № 4. – С. 100-104.
3. Кайкова М. До питання формування навичок самостійної роботи студентів у процесі фортепіанної підготовки / М. Кайкова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань, 2013. – № 46. – С. 26-32.
4. Король Л. М. Психологічні особливості розвитку пізнавальної самостійності сучасних учнів / Л. М. Король, С. М. Максимець // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир, 2003. – Вип. 13. – С. 249-252.
5. Ліпська С. Л. Методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / С. Л. Ліпська ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К., 2007. – 20 с.
6. Ляшенко Т. В. Етапи роботи над музичним твором у класі основного інструменту (фортепіано) / Т. В. Ляшенко // Проблеми мистецької освіти : зб. наук.-метод. статей викл.,

студ. і аспір. ф-ту культури і мистецтв ; Ніжинськ. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин, 2008. – Вип. 2. – С. 52-55.

7. Пономарьов Ю. Особливості самостійної роботи студентів при навчанні гри на музичних інструментах / Ю. Пономарьов // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманськ. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань, 2006. – Вип. 17. – С. 29-36.

8. Разон І. В. Новітні технології у процесі навчання гри на фортепіано [Електронний ресурс] / І. В. Разон // Освіта.ua : нац. освіт. інтернет-портал. – 2012. – Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27851/ – Назва з екрану.

9. Свириденко С. О. Педагогічні технології виховання самостійності учня / С. О. Свириденко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – К., 2010. – Вип. I (14). – С. 460-469.

10. Скляр О. Д. Розвиток внутрішнього слуху, пам'яті й асоціативного мислення в процесі фортепіанного навчання / О. Д. Скляр // Культура України : наук. зб. ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2014. – Вип. 47. – С. 247-253.

11. Теплова О. Ю. Проблеми формування готовності до творчої самореалізації учнів у процесі їхньої фортепіанної підготовки / О. Ю. Теплова, О. В. Троянова // Вісн. Луганськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Сер. : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Луганськ, 2009. – № 11 (174). – С. 54 -67.

12. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение» / Г. М. Цыпин. – М. : Просвещение, 1984. – 176 с.

13. Щапов А. П. Фортепианный урок в музыкальной школе и училище : метод. пособ. / А. П. Щапов. – М. : Классика-XXI, 2001. – 176 с.

14. Щербакова Н. М. Шляхи формування пізнавальної самостійності учнів / Н. М. Щербакова // Наук. записки Ніжинськ. держ. ун-ту ім. Миколи Гоголя. – Сер. : Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2013. – № 1. – С. 156-159.

УДК 793.3:37.091.27

Машин І. А.

«АТЕСТАЦІЯ» ЯК СИСТЕМА СТИМУЛЮВАННЯ ТАНЦЮРИСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

Стаття розглядає проблеми заохочення танцюристів-початківців до занять бальними спортивними танцями. Система «Атестація» є випробуваною цілісною авторською програмою навчання та підведення його підсумків з залученням комп'ютерних та Інтернет-технологій.

Ключові слова: *атестація, стимулювання танцюристів, оцінювання учасників, персональні сторінки.*

This article examines the problems of encouraging dancers in to beginning of sport ballroom dance lessons. The author not only poses the problem, but also offers a version of its solution. The "Certification" - is the author's proven holistic curriculum and helps to summarize it using computer and Internet technologies.

Keywords: *attestation, promotion dancers, evaluation participants, personal pages.*

Одним з найактуальніших питань сучасної хореографії є заохочення дітей, особливо початківців, до занять. Танцюристи–початківці потребують особливого підходу та постановки дуже конкретних завдань, які оцінюються педагогом та іншими спеціалістами, обов'язково опубліковуються (наприклад, в Інтернеті).

У зв'язку з актуальністю проблематики метою статті є розгляд змісту системи "Атестації". Завданнями роботи є опис її компонентів та рівнів їх складності, пояснення